

บทที่ 1

บทนำ

เพชรบุรีรุ่งรัตน์เรือง
เกิดเกษตรการควรม
สกุลช่างนำนิยม
ประวัติศาสตร์ว่าได้

เรืองรมย์
ขีดไว้
เยี่ยมยอด
เด่นพร้อมแต่บุรุษ

เมืองเพชรบุรีงาม	เลื่องชื่อลือนาม	ไปเปรียบไต่ขุน
ป่าดงพงเนา	ทะเลขุนเขา	ชั้นซ้อนเพิ่มพูน
เรือสวนเกอกุล	เสียงลัดวามากมูล	เกิดพัฒนา
เขื่อนเพชรมีน่าน	เพิ่มน้ำเจือจาง	ผลิผลพา
ทั้งการประมง	โปิ๊ะจับปลาคง	ได้มีราคา
สหกรณ์ลือชา	ชนหลายเหล่ามา	ก็ต่างชื่นชม
มีทั้งเรือนร้าน	สถานที่ราชการ	เลิศล้ำนิยม
มีคนหญิงชาย	ไปมาค้าขาย	มากมายอุดม
วัดวาน่าชม	ชาวบุรีรมย์	เก่งทางช่างศิลป์

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี¹

¹จังหวัดเพชรบุรี, สมุดเพชรบุรี, 2535. (ปกด้านหลัง)

หลักการและเหตุผล

การศึกษา (Education) นับเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวาง อาจเริ่มตั้งแต่เรื่องราวของภาษา ซึ่งมีทั้งเรื่องของ การพูด การเขียน ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่จะทำการสอน ทำการเรียนรู้ รวมไปถึงวิธีการสอน และการวัดผลของครูผู้สอนหรือครู นักเรียน ตลอดจนอุปกรณ์ สื่อการสอน และสถานที่สอนหรือโรงเรียน ห้องเรียน ห้องทดลอง สถานที่ฝึกงาน ภูมิปัญญาด้านการศึกษาย่อมปรากฏอยู่ในสิ่งเหล่านั้น²

การศึกษาของไทย ถ้ามองย้อนไปในอดีตจะพบว่า เป็นการศึกษาที่ควบคู่กันมาทั้งวัดและวัง ถ้ายกการศึกษาในวังซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะสำหรับเจ้านายออกเสีย พระจึงทำหน้าที่เป็นครู นักเรียนก็เป็นศิษย์วัด กินข้าวกันบาตร ปรนนิบัติพระ ทำความสะอาดวัดบิณฑบาตให้พระ ไกล่ชิดคุ้นเคยกับการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา สิ่งที่พระสอนและทำเป็นตัวอย่าง เริ่มด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนของพระศาสนา หลักการดำรงชีวิต การเป็นพ่อบ้าน (นักเรียนสมัยก่อนมีแต่ผู้ชาย) หัวหน้าครอบครัว หลักธรรมในเรื่องของการเป็นคนดี สมาชิกที่ดีของสังคม นอกจากนั้นก็เป็นที่วิชาชีพระเกี่ยวกับการช่าง การแพทย์และเภสัชสมุนไพรซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการครองชีพ วิชาหนังสือนั้นก็มีความคุ้นเคยแต่มีลำดับความสำคัญอยู่ท้าย ๆ รองลงมา ตามคำกล่าวที่ว่า "ปากเป็นเอกเลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี"

คนไทยสมัยก่อน คือตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ได้เรียนหนังสือกันทุกคน แต่ชายไทยทุกคนมีธรรมเนียมที่จะต้องบวชเรียน (ธรรมะ) การเรียนสมัยก่อนจึงเป็นการเรียนศาสนานั้นเอง คนที่ไม่ได้เรียนหนังสืออาจมีหลายสาเหตุ โดยทั่วไปคนไทยให้ความสำคัญกับการเรียนหนังสือมากพอสมควร ดังคำที่ว่า "แสงสว่างเสมอด้วย (ความรู้) ปัญญาไม่มี" ขณะเดียวกันก็มีภาษิตสรุปเอาไว้ว่า "ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" หมายความว่า ถ้าพึ่งความรู้ก็เชื่อว่าจะ เป็นแก้วสารพัดนึก ถ้าไม่มีความชำนาญ ไม่เอาจริง เอาจึง ชัยนหมั่นเพียร หรือเต็มไปด้วยความประมาท ก็ไม่อาจประสบความสำเร็จในชีวิตได้

---

² กนก วงศ์ตระหง่าน, "ภูมิปัญญาไทย," เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 7. (อัดสำเนา)

สำหรับสตรีนั้น ในสมัยนั้นยังไม่นิยมสอนวิชาสามัญนัก ส่วนใหญ่จะสอนวิชาทำครัว ทำขนม มวน บุหรี่ จีบพลู เย็บปักถักร้อย และกิจการบ้านเรือนต่าง ๆ ชนบทธรรมเนียมประเพณี กิริยามารยาท การครองตน เพื่อให้เป็นแม่บ้านที่ดีและเป็นอาชีพที่ทำอยู่กับบ้านได้ เนื่องจากสมัยนั้นไม่นิยมให้ สตรีออกไปนอกบ้าน ดังเช่นในสมัยนี้ ฉะนั้นจึงเรียนกันในครอบครัว หรือในราชสำนัก ในวัง³

ดังนั้นการศึกษา จึงมองได้ในสองลักษณะ คือ การศึกษาวิชาสามัญ ซึ่งส่วนใหญ่จะ เน้นไปในทางศาสนา และผู้เรียนก็เป็นชายมากกว่าหญิง อีกลักษณะหนึ่งก็คือ การเรียนวิชาชีวะ ส่วนมากจะเป็นวิชาชีวะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และเป็นวิชาชีวะที่ถ่ายทอดกันเฉพาะในวง แคบ ๆ ในวงศ์สกุล ในครอบครัว หรือในวังเท่านั้น ดังนั้นพื้นฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรงคือประสบการณ์ ตนเอง และทางอ้อม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมกันมา อาจกล่าวอีกนัย หนึ่งได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง ที่นำมาแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความ รู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดขึ้นได้เอง ทำเอง โดย อาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างสมสมัย เรียกว่า "ภูมิปัญญา ท้องถิ่น"(Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (People Wisdom) ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน⁴

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี กล่าวว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้น มาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอด สืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญบางประการ คือ (1) ความจำเพาะกับท้องถิ่น (2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง และ (3) มีความ เคารพผู้อาวุโส สำหรับเรื่องความจำเพาะกับท้องถิ่นมีความชัดเจนอยู่ในตัวตามชื่อ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคม

³ดวงเดือน พิศาลบุตร, ประวัติการศึกษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526, หน้า 3.

⁴คณะกรรมการส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, ชีวิตไทย, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2534 หน้า 13.

ในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้ หรือไม่ได้ดี⁵

ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของ กาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่องแม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวา เป็นตัวอย่างของการนำเอาธรรมชาติมาเป็นนามธรรมที่สื่อไปในส่วนลึกของหัวใจ ที่เชื่อมโยงไปสู่อัตถประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง ให้คนเคารพธรรมชาติ คนเรากล้าเคารพสิ่งใดย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น การรู้อะไรถ้าสัมผัสได้เพียงวัตถุธรรมแต่ไปไม่ถึงนามธรรม ย่อมสัมผัสได้เพียงต้น ๆ หยาบ ๆ เป็นส่วนเลี้ยว ขาดการสัมผัสทางใจที่ลึกซึ้งและการมุ่งอัตถประโยชน์ เช่นว่าดินก็ดี ข้าวก็ดี ต้นไม้ก็ดี ก็เป็นเพียงวัตถุ ซึ่งมีส่วนประกอบอย่างนี้ ๆ ตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ (Incomplete knowledge) ไม่มีความเคารพ จะทำอะไรกับสิ่งเหล่านี้ก็ได้ ความคิดและทำทางอย่างนี้จึงนำไปสู่การทำลายสูง⁶

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการเรียนรู้ที่มีลักษณะ เชื่อมโยงกันไปหมด ในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นรายวิชาอย่างที่เรารเรียนกันอยู่ในปัจจุบันนี้ วิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาเซียน ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่าย เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรม มันจะผสมกลมกลืน เชื่อมโยงกันไปหมด⁷

---

⁵ ประเวศ วะสี, การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (26-28 มีนาคม 2532), หน้า 82.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ สามารถ จันทรสุรีย์, ภูมิปัญญาไทย, เอกสารสัมมนาทางวิชาการ, 2534, หน้า 2.
(อัดสำเนา)

เรื่องของช่างไทยก็เช่นเดียวกัน ได้รับความสนใจไม่น้อยไปกว่าวงการอื่น ๆ ประกอบกับผู้เป็นช่างเอง ไม่ค่อยนิยมบันทึกเรื่องราวในกิจการงานของตนเองไว้ด้วย จึงทำให้ไม่เป็นที่แพร่หลาย แม้กระทั่งในวงการช่างเองอันเป็นทายาทรับช่วงงานช่างก็ตาม โดยทั่วไปในสังคมนั้นเห็นกันว่า ช่างก็คือ คนทำงานด้วยฝีมือ ด้วยแรงงานเท่านั้น เนื่องจากมีแบบอย่างที่วางไว้เป็นแบบแผนดีแล้ว เพียงแต่หยิบยกเอามาปรุงแต่งกันเข้า แต่คนทั่วไปหาทราบไม่ว่าช่างต้องฝึกฝนทั้งความคิดและฝีมือ เพื่อให้ตอบสนองกันได้ ประกอบกับศิลปะไทยนั้นยึดเอาระเบียบวิธีทางฝีมือประดิษฐ์งดงามก่อนแล้วประเมินค่าทันที จึงทำให้ขาดการพิจารณาทางด้านความคิดไปอย่างน่าเสียดาย

จากศิลปะร่วมสมัยของพุทธศตวรรษที่ 17-18 เช่น ศิลปะบายอนตอนต้น ยังคงได้รับความนิยมนำพระยืนบรรจุที่ขุมปรางค์ด้วย ดังปรางค์ที่วัดกำแพงแลงจังหวัดเพชรบุรี (ภาพที่ 1) อันเป็นศิลปะบายอนรุ่นแรกอันยิ่งใหญ่ของชุมชนแถบเพชรบุรี ซึ่งอยู่ร่วมสมัยกับมหายานที่แจ่มจรัสที่สุดแห่งอาณาจักรนครหลวงของขอม ในเวลานั้น^๕

นั่นคือจุดเริ่มต้นอันยิ่งใหญ่ของงานช่างด้านศิลปะปูนปั้นในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง อันเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดกันมามิขาดสาย โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นสื่อประสานสิ่งเหล่านั้นให้คงไว้ จนกระทั่งอารยธรรมตะวันตกเริ่มเข้ามามีอิทธิพลทำให้งานศิลปะด้านนี้ได้วิวัฒนาการไปสู่ ศิลปะปูนปั้นแบบลอยตัว ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นจนถึงปัจจุบันจากลายไทยสมัยอยุธยาตอนต้นซึ่งเป็นการเริ่มต้นของงานปูนปั้นลายไทยแท้ จนถึงสมัยอยุธยาตอนปลายจะเห็นผลงานเหล่านี้ได้ที่ วัดไผ่ล้อมจังหวัดเพชรบุรี (ภาพที่ 3) ซึ่งเป็นสมัยของพระเทพราชา และปูนปั้นที่เป็นที่ฐานเสมาพระอุโบสถวัดสระบัว จังหวัดเพชรบุรี (ภาพที่ 2) อันเป็นประติมากรรมรุ่นแรก ๆ ของจังหวัดเพชรบุรี จนกระทั่งถึงประติมากรรมในยุครัตนโกสินทร์

^๕ น. ๗ ปากหน้า, ลายปูนปั้น (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2534), หน้า 2.

ประติมากรรมปูนปั้นเมืองเพชรบุรี

ในเมืองเพชรบุรีนั้น มีวัดวาอารามเป็นจำนวนมากและรวมไปถึงพระราชวังที่มีศิลปกรรมให้ชมให้ศึกษากันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นศิลปกรรมในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม รวมทั้งงานฝีมือสกุลช่างเมืองเพชรอื่น ๆ ที่มีความประณีตงดงาม แสดงความสามารถในฝีมือช่างเมืองเพชรที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นมรดกที่สำคัญของชาวเมืองเพชรและของชาติ

เพชรบุรีเป็นดินแดนที่เก่าแก่แห่งหนึ่ง ที่มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นเมืองที่มีความสำคัญแต่อดีต ปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมหลายยุคหลายสมัย และในสมัยอยุธยา ก็ปรากฏผลงานศิลปกรรมที่มีลักษณะเด่นเป็นแบบฉบับของเพชรบุรีขึ้น โดยเฉพาะศิลปกรรมปูนปั้นเป็นงานศิลปะที่ชาวเพชรบุรีชื่นชอบและชื่นชมเป็นอันมาก

งานศิลปะปูนปั้น นับเป็นงานสกุลช่างสาขาหนึ่งของเมืองเพชรบุรี ที่สืบทอดกันมา มีชาติสาย ส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวกับศาสนาซึ่งผูกพันอยู่กับวัด จึงทำให้เกิดกลุ่มช่างปูนปั้นขึ้นตามวัดต่าง ๆ ของเพชรบุรี อาทิ กลุ่มช่างวัดใหญ่สุวรรณาราม กลุ่มช่างวัดเกาะ กลุ่มช่างวัดพระทรง กลุ่มช่างวัดยาง เป็นต้น แต่ละกลุ่มช่างก็มักจะเน้นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนให้เด่นชัดเป็นพิเศษ ซึ่งเมื่อพบเห็นผลงานก็จะสังเกตเห็นว่าเป็นฝีมือกลุ่มช่างวัดใด

ปูนปั้น เป็นกรรมวิธีสร้างสรรค์งานช่างประเภทหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ โดยใช้ปูนที่ทำมาจากเปลือกหอยเผาไฟผสมน้ำอ้อย หรือสิ่งอื่น ๆ เช่นน้ำมันดั่งอ้ว แต่มีปูนผสมเป็นส่วนใหญ่ ปูนผสมน้ำอ้อยจะมีความเหนียวสามารถปั้นเป็นรูปต่าง ๆ ได้ และเมื่อแห้งแล้วจะแข็งตัว ทนแดดทนฝนได้ดี ปูนปั้นนี้ส่วนมากใช้เป็นเครื่องตกแต่ง ประดับอาคารสิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรม ซึ่งมีทั้งที่เป็นลวดลาย เป็นพระพุทธรูป เป็นรูปคน รูปสัตว์ต่าง ๆ ดังปรากฏอยู่ตามโบราณวัตถุ โบราณสถานของไทยมากมายหลายแห่ง ปูนปั้นนี้นิยมใช้กันมากในสมัยโบราณก่อนที่จะมีปูนซีเมนต์ใช้ เพราะปูนปั้นสามารถทำลวดลายต่าง ๆ ให้อ่อนช้อยอย่างไรก็ได้ และสามารถทำลวดลายตกแต่ง ประดับอาคารสถาปัตยกรรมเลียนแบบเครื่องไม้ได้ดียิ่งอีกด้วย

เนื่องจากปูนปั้นจังหวัดเพชรบุรีนั้นฝีมือเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ดังนั้นผลงานปูนปั้นจึงปรากฏอยู่โดยทั่วไปในหลายจังหวัด นอกจากนั้นช่างปูนปั้นจังหวัดเพชรบุรียังได้รับความไว้วางใจ

วางใจจากกรมศิลปากร ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการซ่อมแซมพระบรมมหาราชวัง ในคราวสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ซ่อมแซมพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม และงานซ่อมแซมวัดบวรนิเวศฯ

ด้วยเหตุผลความสำคัญของเมืองเพชรบุรีในทางประวัติศาสตร์ ผลงานปูนปั้นของช่างทั้งในอดีตและปัจจุบันดัง ได้กล่าวมาแล้วนั้น ควรจะได้มีการศึกษาค้นคว้า ในเรื่องลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ ทั้ง ๆ ที่ช่างปูนปั้นเหล่านั้นไม่เคยผ่านสถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะมาก่อนเลย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งพระและชาวบ้านสามัญธรรมดา เขาเหล่านั้นมีวิธีการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมาอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เขาเหล่านั้นใช้ภูมิปัญญาอย่างไรในการถ่ายทอดความรู้ จึงได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมด้านวิชาช่างปูนปั้น ของจังหวัดเพชรบุรีเอาไว้ได้ ทั้ง ๆ ที่อาชีพนี้ในท้องถิ่น ๆ ได้ตายไปหมดแล้ว ซึ่งความเห็นนี้ได้รับการยืนยันจาก อาจารย์ล้อม เฟิงแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ของสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ท่านได้กล่าวไว้ว่า "งานปูนปั้นนั้น ท่อน ๆ ตายไปหมดแล้ว หมายความว่าไม่มีใครทำกัน ถ้าจะมีก็เพียงแต่เริ่มคิดที่จะทำ เหลือที่เพชรบุรีเท่านั้นที่ยังทำกันอยู่ และทำกันมานานแล้วด้วย และจะทำกันต่อไป"⁹

เอนก นาวิกมูล ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

"เรื่องของการสืบทอดงานช่างเมืองเพชร และการเก็บรักษาศิลปะเมืองนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างดูราวกับกระแสน้ำที่หนุนเนื่องต่อกันมาโดยมิขาดสาย ในขณะที่เมืองอื่น ๆ อย่างเช่นอยุธยาที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนในอดีต หรือแม้แต่กรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ดูเหมือนจะสิ้นช่างฝีมือดี ๆ โดยไม่มีใครสืบทอดแทน แต่เพชรบุรีกลับยังคงคุณลักษณะนี้ไว้อย่างเหนียวแน่น"¹⁰

⁹ สัมภาษณ์ ล้อม เฟิงแก้ว, อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์, สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, 21 สิงหาคม 2535.

¹⁰ เอนก นาวิกมูล, เพชรเมืองช่าง ช่างเมืองเพชร บางกอกรีดเดอร์ส, 7(77): 12-17 มีนาคม 2521, หน้า 12.

ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลที่เพียงพอที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะกรณีของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งยังคงเหลือวิชาชีวะช่างปูนปั้นไว้ให้เห็นอยู่โดยทั่วไปเพียงจังหวัดเดียว และโดยเฉพาะช่างปูนปั้นของจังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบันนั้นล้วนเป็นคนหนุ่มสาว ซึ่งมีแนวโน้มว่าอาชีพช่างปูนปั้นจะได้มีการพัฒนา ให้เกิดความสนใจต่อไป โดยการทำให้งานปูนปั้นเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อาทิ อาคารบ้านเรือน เฟอร์นิเจอร์ หรือแม้กระทั่งของชำร่วย เพื่อเป็นที่ระลึก แก่กันที่ท่องเที่ยวและผู้สนใจ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วิชาชีวะช่างปูนปั้นให้สืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะการถ่ายทอดงานปูนปั้น โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของสกุลช่างจังหวัดเพชรบุรี ในเชิงประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิธีการถ่ายทอดการปั้นปูนของจังหวัดเพชรบุรี ในลักษณะงานอาชีพทางศิลปะ โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาจากแหล่งความรู้เดิม คือวัด จากช่างชั้นครูและลูกมือ(ศิษย์) ที่กำลังรับการถ่ายทอดอยู่ในปัจจุบัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การศึกษาข้อเท็จจริง ของปรากฏการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต ทั้งทางเอกสาร (Documents) โบราณวัตถุ โบราณสถาน และคำ

ให้การ (คำบอกเล่า) หรือคำสัมภาษณ์ ของผู้ที่
เกี่ยวข้อง (Oral testimony)

ลักษณะการถ่ายทอด

หมายถึง รูปแบบและวิธีการถ่ายทอด การให้ความ
รู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (การฝึก) ทั้งในอดีตและ
ปัจจุบัน การบอกเล่าโดยตรง ทั้งที่เป็นทางการ และ
ไม่เป็นทางการ เช่น พ่อสอนลูก ครูสอนศิษย์ หรือการ
บอกเล่าโดยอ้อม เช่น โดยการไหว้ครู การอ่านจาก
ตำรา ครูพักลักจำ การลอกเลียนแบบ พิธีกรรม

งานปูนปั้น

หมายถึง งานศิลปะประเภทหนึ่งที่มีมาแต่สมัยโบราณ
โดยใช้ปูนที่ทำมาจากกรรมวิธีพิเศษมีความเหนียว
ทนแดดทนฝนได้ดี ปูนปั้นนี้ส่วนมากใช้ เป็นเครื่องตกแต่ง
ประดับอาคารสิ่งก่อสร้างที่ เป็นสถาปัตยกรรม
จะพบมากตามหน้าบ้านพระอุโบสถ ชุ่มประตู่ ชุ่มหน้าต่าง
ลายหัวเสา ฯลฯ เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพชรบุรี

หมายถึง บุคคลซึ่งเคยได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝน
งานปูนปั้นจากแหล่งดั้งเดิมของจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ วัด
เก่าแก่โบราณ เช่น วัดเกาะ วัดใหญ่สุวรรณาราม
วัดพระทรง วัดเขานันไดอิฐ วัดสระบัว เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสัมภาษณ์
ด้วยวิธีการของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History)

ข้อมูลที่ต้องการ

- ประวัติเกี่ยวกับการศึกษา และลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของคนไทย
- ประวัติความเป็นมาของงานปูนปั้นในประเทศไทย
- ประวัติศาสตร์จังหวัดเพชรบุรี
- ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการถ่ายทอดความรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้บุคลากรเพื่ออนุรักษ์ และเผยแพร่วิชาชีพช่างปูนปั้น

แหล่งข้อมูล

- แหล่งเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- โบราณสถานและโบราณวัตถุ
- สถานที่ที่เป็นแหล่งผลิตผลงานของช่างปูนปั้น ทั้งที่อยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรีและผลงานที่ในต่างจังหวัด
- ครอบครัวและสมาชิกของครอบครัว ของช่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

- แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป
- แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการได้มาซึ่งความรู้ของวิชาชีพช่างปูนปั้น
- แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาลักษณะการถ่ายทอดความรู้วิชาชีพช่างปูนปั้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การได้มาซึ่งข้อมูล ผู้วิจัยจะเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการวิจัยซึ่งได้กระทำใน 2 ลักษณะคือ

1. ข้อมูลทางด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร เช่น

เอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

2. ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์บอกเล่า

เนื่องจากวิชาชีทางด้านการศึกษาในสมัยก่อนนั้น ไม่ใคร่มีการบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษร จึงหาหลักฐานที่เป็นเอกสารค่อนข้างยาก เพื่อให้ข้อมูลในการวิจัยได้มีความ สมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น จึงได้มีการรวบรวมข้อมูลในลักษณะประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ขึ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้จากการบอกเล่าของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้รู้วิชาข้างปุนปั้น คือ

2.1 แหล่งดั้งเดิมในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งได้แก่วัดต่างๆ ที่เป็น แหล่งกำเนิดความรู้งานปุนปั้น ทั้งที่เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้และแหล่งสะสมงานปุนปั้น ผู้วิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดต่างๆ เหล่านี้คือ

- วัดเขานันโตอิฐ
- วัดสระบัว
- วัดมหาธาตุวรวิหาร
- วัดใหญ่สุวรรณาราม
- วัดเกาะ

จากการสัมภาษณ์พบว่าเจ้าอาวาส วัดเกาะแก้วสุทธาราม และวัดพระทรง แม้จะ ไม่ได้เป็นช่างปุนปั้นแต่ก็มีความรู้ทางด้านศิลปะอยู่บ้าง ส่วนวัดอื่นๆ เจ้าอาวาสไม่มีความรู้ใน เรื่องงานปุนปั้นและงานทางด้านศิลปะเลย

2.2 ช่างชั้นครู ได้แก่

- ช่างสอย ศิลปะกอบ
- ช่างเห็น เกศรา
- ช่างทองร่วง เอ็มโษษฐ์
- ช่างเจลิ้ม ฟังแดง

2.3 ผู้เรียน (ช่างระดับศิษย์) ได้แก่

- ช่างเยี่ยม ทองไทร
- ช่างยนต์ มีหนองอ้อ
- ช่างลอย อารีเพื่อน
- ช่างสราญจิตร เอ็มโษษฐ์

- ช่างแทน เกศรา
- ช่างประทาน เกศรา
- ช่างจำนงค์ ยันตะพันธ์
- ช่างโยธิน บุญแสง
- ช่างดอนโพธิ์ชัย บุญแสง
- ช่างบุญเจื่อน เอ็มโอบุ

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และคัดเลือกข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

- พรรณานิตความข้อมูล ที่เป็นเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งบันทึกแบบสัมภาษณ์ และภาพประกอบ
- ประมวลวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อวิชาชีพ
- สรุปอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะการถ่ายทอดความรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งทดแทนของคนโบราณ
2. ได้แนวทางในการอนุรักษ์และการเผยแพร่วิชาชีพช่างปูนปั้น อันจะเป็นประโยชน์แก่สถาบันการศึกษา ในการที่จะจรรโลงไว้ซึ่งวิชาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี และของชาติเอาไว้ส่วนหนึ่งด้วย
3. ทำให้ผู้ที่ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้เกิดความตระหนักถึงคุณค่า ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นขวัญและกำลังใจกับผู้ประกอบการวิชาชีพนี้